bus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere. † Quæ & in legatis [1], & in fideicommissis, tam specialibus, quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis observanda sunt. In servis autem, qui filiis, [vel filiabus familias] donantur, sive constante matrimonio, sive ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim usufructus potest ei acquiri, qui momentarius [2] esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & libertate donare, in talem hominem qualis usufructus patri potest acquiri?

TIT. LXII.
DE HEREDITATIBUS DECURIONUM [3], [NAVICULARIORUM [4], COHORTALIUM [5] MILITUM [6], ET FABRICENSIUM [7]].

1. Imp. CONSTANTIUS A. Mastichiano Præfecto annonæ [8].

SI quis navicularius [9] sine testamento & liberis, vel successoribus defunctus sit: hereditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus navicul[ari]orum, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. PP. decimo quinto Kalend. *Lastronæ*, CONSTANTIO A. VII. & CONSTANT. Cl. Cæs. Consulibus 354.

2. Idem A. Bonoso magistro equitum.

UNiversis [10] tam legionibus [11], quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare [12] debebis, ut cognoscant, cum [eorum] aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus, [ſi] sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejusdem necessario pervenire. Dat. 7. Id. Maji, *Hierapoli*, RUFINO & EUSEBIO CONSS. 347.

3. Idem A. Rufino P. P.

SI quis cohortali [13] conditione gravatus, sine testamento, vel quolibet successore ultimum diem obierit; successionem ejus non ad fiscum, sed ad cæteros cohortales ejusdem Provinciæ pertinere jubemus. Dat. 5. Kal. Januar. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

4. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

INtestatorum curialium [14] bona, si sine herede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipisci præcipimus. Dat. 5. Idib. Mart. FLORENTIO & DIONYSIO CONSS. 429.

5. Iidem AA. & CC. Aureliano comiti rerum privatarum.

SI quis fabricensis [15] sine liberis, vel legitimo herede decesserit non condito testamento: ejus bona cujuscunque summæ sint, ad eos Pertinere [fancimus,] qui velut creditores [16] decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Reipublicæ ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis tenentur obnoxii.

1 Id est, in lucro, *l. 7. §. 7. ff. de minorib.* 2 Momentarius usufructus vix est usufructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento, vid. Cujac. *cap. 1. de præscriptionib.* adde *l. 127. ff. de reg. jur.*

3 *l. 4. §. 7. h. t.* 4 *l. 1. §. h. t.* 5 *l. 3. §. h. t.* 6 *l. 2. §. h. t.* 7 *l. ult. §. h. t.* adde & ecclesiasticorum. *l. 20. §. de episc. & cler.* præfecti prætorio. *l. 3. §. de appell. præfect. præt. lib. 12. tit. 53.* eorum qui consortes liberalitatis principalis. *l. 1. infr. si liber. imper. soc. lib. 10. tit. 14.* Harum enim personarum conjunctio fiscum quoque excludit. 8 Merito hæc constitutio scripta est ad præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus naviculariorum. *Novell. Valentinian. de naviculariis.*

9 De naviculariis. 10 *l. un. Cod. Theod. de bonor. milit.* 11 De eo, qui in legione, vexillatione comitatensi, aut cuneo militat. *l. 6. §. 7. in fin. ff. de testib.* 12 Hinc librarii caducariorum in castris *l. ult. ff. de iure immunit.* qui rationes consignabunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt. 13 De cohortali seu officiali præside. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis: sed vulgares & præsidi. Cohortalis apud autorem *Synesf. 45. tit. 1. cap. 32.* & Harmenop. *5. tit. 8. §. 107.* *τὸν καλούμενον* dicitur: quo loco Harmenopuli interpres vertit, vilem & abjectum. 14 De decurione. 15 De fabricensi. Fabricenlis autem est, qui in publicis fabricis militat. vid. *infr. de fabr. cenſib. lib. 11. tit. 9.* 16 Nominatores, Græci *κλητορολογοι*. Cujac. *hic*, & *ad l. 59. infr. de decur.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEPTIMUS.

TIT. I.
DE VINDICTA [1] [LIBERTATE,] ET APUD CONCILIUM [2] MANUMISSIONE.

Decretum ex falsa causa interpositum, favore libertatis non rescinditur. Salic.

1. Imp. ANTONINUS A. Tertio.

EOrum, qui apud concilium manumittuntur, post causam [3] a Judicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium revocari, si dicantur falsa [4] demonstratione liberati.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sallustio.

NIhil civitati Romanæ semel præstitæ vel addere, vel detrahere fecundam [5] manumissionem potuisse certissimum est. Dat. Prid. Kal. Maji, AA. CC.

3. Iidem AA. & CC. Attonitæ.

NEc mulierem per maritum nec alium per [6] procuratorem [vindicta] manumittere posse, non est ambigui juris [7].

Apud Præsides & magistratus manumissio fieri potest. Salic.

4. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo P. P.

APud concilium [8] [nostrum,] vel apud Consules [9], Prætores [10], [Præsules [11],] Præsides, Magistratusve earum civitatum, quibus hujusmodi jus [12] est, adipisci potest patronorum judicio sedula servitus libertatem.

TIT. II.
DE TESTAMENTARIA [13] MANUMISSIONE.

De codicillis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Primo.

SI codicillos [14] major viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere certum est: nec enim potestas juris, sed judicii consideratur.

De hereditate non adita, de memoria defuncti damnata.

2. Iidem AA. Phileto.

EX testamento defuncti libertates præstari non possunt hereditate [15] non adita, vel si rei memoria propter crimen, quod morte non intercidit, damnata est.

De in integrum restitutione.

3. Iidem AA. Euphrosyno.

LIbertas testamento [defuncti] data, adita hereditate contingit, & licet heres scriptus per in integrum restitutionem abstinuerit [16] hereditate, [tamen [17] nihil ea res libertati obest. S. 17. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

De rationibus reddendis, vel non.

4. Iidem AA. Archelao.

CUm testamento directam libertatem pater tuus sit consecutus: quamvis ei heres extiteris, frustra tamen rationes quas [18] tempore

1 Dixi ad *Lib. 40. D. 2.* Vindictæ nomen deducum a vindiciis. *l. 2. §. 24. ff. de orig. jur.* Theophil. *§. καὶ ἔτως. Inſt. de libertinis.* Seneca 3. *controv. 9.* Dixi ad *l. 6. §. ep. 1. de præscriptionib.* adde *l. 127. ff. de reg. jur.* 2 Alii scribunt *consilium. l. 19. ff. h. t.* vid. *l. 2. l. 4. §. h. t.* 3 *l. 2. §. h. t.* 4 Falsa demonstratio manumittendi non nocet. *l. 24. §. 1. ff. de manumiss.* 5 Vindicta manumissio non iteratur, *hoc loco.* (ut hinc colligas, Manumissionem vindicta olim legis actionem fuisse. *l. ult. §. h. t. l. ult. §. de his qui a non domin.*) nec fit etiam per procuratorem. *l. 3. §. h. t.* Hodie non numeratur inter actus legitimos, seu legis actiones. *l. 77. ff. de reg. jur.* & merito: habito quippe ad tria imponendæ vindictæ: & verbis solennibus. *l. 8. l. 23. §. ff. h. t.* circumductionibus & alapis subtatis. *l. ult. §. de emancip. liber.* adde *l. 2. §. de ingenuis.* 6 Vindicta manumittio non fit per procuratorem, simplicem scilicet: fit tamen recte per procuratorem in rem suam. *l. 4. §. de dolo malo. l. 7. in fin. §. de donat. int. vir.* *l. 64. §. ff. soluto.* sic in antiqua inscriptione, *Prisco manumissus ad consilium procuratorio nomine apud Domitianum Imperatorem.* Causa quoque manumissionis per procuratorem redditi potest. *l. 15. §. 3. §. h. t.* 7 Cur ita? Nemo alieno nomine lege agere potest. vid. Cujac. *7. obſ. 17.* 8 *l. 1. §. h. t.* 9 *l. 1. §. de offic. conſulis. l. 4. §. §. de advocat. diverſ. judicum.* 10 *l. 1. §. de officio prætor.* 11 Deest in multis, & ita pungenda vox *Eccleſia* apud Cujum 1. *tit. 1. §. 2.* legendum est forte, *proconſulis*, ut *l. 1. §. h. t. l. 2. §. de offic. proconſ.* Ulpian. 1. *§. 7.* nisi referas id ad eas manumissiones, quæ in ecclesia fiebant. *l. 1. §. de his, qui in Eccleſ. manumitt. l. un. C. Theod. de manumiſſ. in eccleſia.* 12 Id est, qui legis actionem habent. Paul. 2. *ſent. 25. §. 4.* habent, inquam, non quia municipales sunt magistratus: sed quia lege, vel Senatusconsulto, vel constitutione eis data est. *l. 6. §. 2. ff. de tutelis:* ut adversus Robertum scribit Mercator 1. *Notar. 21.* apud eosdem magistratus municipales lege municipali alienigenæ liberos suos pervenire emancipare. *l. 1. §. de emanc. liber.* quomodo & Ulpianus in peregrinis manumissionibus legem peregrinam spectat. dixi ad *l. 2. ſupr. h. t.*

13 Dixi ad *Lib. 40. D. 4.* adde Ulpian. *1. §. 9.* Cajus *1. §. 1.* adde *§. 1. Inſtit. de libertin.* 14 Adde *l. 43. ff. h. t.* 15 *l. 23. ff. h. t. l. 1. §. de fideic. libert.* 16 *l. 32. ff. h. t.* 17 Nec revocatur. *d. l. 32. l. 4. §. 2. ff. de fideic. libert.* 18 Sicut liber factus de ante gesto non tenetur rationem reddere, ita nec ejus heres. *l. 1. ſupr. an ſervus pro ſuo facto.* nisi ea condition libertatem accepit, ut rationes redderet. *Synesf. Basil. 48. tit. 3. cap. 62.*

servi-

servituris gessit, ut reddas, compelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem, cui libertas seu fideicommissaria, seu directa, si [1] rationes reddidisset, relicta est: ante reliqua illata, & ea, quæ malo consilio amota sunt, ad libertatem non potest pervenire. Si autem non debitor ex rationibus fuerit repertus: post aditam hereditatem quasi puram libertatem consequitur. Proposita [2] 7. Kal. Decemb. LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

De manumissione in fraudem creditorum.

5. Imp. ALEXAND. A. Quintiliano.

IN [3] fraudem creditorum testamento datæ libertates, quamvis debitori heres, qui [4] solvendo est, extiterit: per legem Æliam Sentiam non valent.

De additione bonorum.

6. Imp. GORDIANUS A. Pisistrato.

SI hereditas ejus, a quo testamento dicis te esse manumissum, ob æs alienum spernitur [5] ab heredibus: conservandæ [6] libertatis gratia non injusta ratione creditoribus hereditariis satis [7] offerens, judicium testatoris observari tibi postulabis: maxime cum id etiam a divo Marco [8] consultissimo Principe sit constitutum, quod in extranei [9] quoque persona observari oportet.

De prohibito manumitti.

7. Idem A. Justæ.

COntra [10] voluntatem matris tuæ libertatem in eum conferre, quem illa liberum fieri prohibuit [11], non debes, ne videaris jura pietatis violare.

De libertate collata in diem incertum.

8. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Tremellio.

CUm testator libertatem tempore [12] nuptiarum filii sui, vel filiæ servo dari jussit: non tempus præstandæ libertatis præstituit: sed potius conditioni [13] locum fecit, ut non insecutis nuptiis libertas jure posci non possit.

De servo heredis.

9. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Mauro.

SErvo tuo defunctus, licet te heredem scripsisse proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: jure enim directo [14] libertatem servis alienis [15] nemo potest [16] dare.

De impositione pilei & de additione hereditatis.

10. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Germano.

DIrectis verbis jure data libertate, non solum impositione pilei [17], sed & adita [18] hereditate, (si nulla juris impediat constitutio) liberti constituuntur Orcini [19].

Si testamentum non valeat.

11. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

SI [20] jure non [21] subsistit testamentum: in hoc nec libertates (cum [22] non fuisset adjectum, ut [23] pro codicillis scriptum valeret, proponas) recte datas constabit [24].

De hereditate adita, vel repudiata, & de collatione.

12. Iidem AA. & CC. Rhyso.

SI heredes jure facto testamento solenniter [25] adierint [26] hereditatem: ex testamento tibi libertas quæsita, postea colludentibus [27] tam scriptis heredibus, quam ab intestato vindicantibus successionem, adimi non potuit. Quod si sponte repudiaverint tibi delatam successionem: omnia quæ [in] testamento fuerant scripta, defecisse convenit. Si vero, ut vos defraudarent [heredes] libertate, collusisse eos Præses animadverterit, secundum hæc quæ D. Pius [28] Antoninus constituit, libertatibus consuli providebit.

De statuliberis.

13. Iidem AA. & CC. Martiali.

STatuliberis datam libertatem adimi [29] ab herede non posse certum est: nec alienatio [30], nec usucapio statulibero, quominus existente conditione libertatem consequatur, nocere potest.

De verbis Græcis.

14. Impp. THEODOSIUS & VALENTIN. AA. Florentio P.P.

DIrectas libertates Græcis [31] verbis liceat in testamentis relinquere [32], ut ita libertates directæ datæ videantur, ac si legitimis verbis eas testator dari jussisset.

Ad constitutionem divi Marci.

15. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

1 *l. 41. §. 11. ff. de fideic. libert.* 2 Aut falsa inscriptio, aut vitiosa subscriptio. Hi enim consules fuerunt Antonino solo imperante. 3 Libertas in fraudem creditorum rebica revocatur. Quid si heres ejus qui libertates ita reliquit, sit locuples? etiam revocari libertas potest. *ut hic. Synesf. Basil. 28. tit. 26. ex tit. 3. c. 61.* Spectamus igitur libertates in fraudem datas, non additionem hereditatis non idoneæ ab herede locupleto factam. Denique spectamus tacitales defuncti non heredis. 4 *l. 57. ff. h. t. l. 1. §. l. 18. ff. qui & a quibus manumiſſi.* Qualitas heredis non facit convalescere testamentum. 5 Hereditatem defuncti (pernentibus heredibus, servus libertate donatus petere potest bona tibi addici. 6 *l. 15. §. §. h. t. l. 20. in fin. ff. h. t. l. 2. in fin. §. 3. l. 4. §. de fideic. libert.* 7 Vid. *Inſtit. de ea cui libert. cauſ.* 8 *l. 15. §. h. t.* 9 *l. 50. §. 18 fin. §. h. t.* 10 Manumittere servum contra voluntatem matris filius non potest. *Syn. Basil. 28. tit. 3. c. 46.* 11 Contra defuncti voluntatem servus manumitti non potest. Vid. *l. 5. §. ſi mancip. ita fuerit alienat. ut manumitt. vel contra.* 12 Libertas in tempus nuptiarum relicta debetur veris tantum nuptiis secutis: non si simpliciter legatarius ad tempus nuptiarum idoneum venerit. 13 Quam re ipsa evenire oportet. *l. 30. §. 4. ff. de leg. 1.* 14 Per fideicommissum potest. *l. 9. §. de fideicommiſſ. libert.* 15 Etiam heredis. Hinc illud Tertulliani *5. adverſ. Marcionem: Alienos ſervos nihil manumiſit.* Ab eo præstatur libertas, apud quem servitus est legis. 16 Imo potest. *l. 7. §. l. 31. ff. de libertali.* 17 Pileus libertatis insigne. vid. quæ dixi ad *l. un. §. de Latina libert.* 18 *l. 23. §. h. t.* 19 Quibusdam Orthini dicuntur. De orcinis ingius dixi. Accursius legit Orthinum, id est, directo manumissum. 20 Testamento irrito facto, ne quidem libertates in eo datæ valent, nisi fuerit adjectum, ut pro codicillis valeret. *Synesf. Basil. 48. tit. 3. c. 67.* 21 *d. l. 23. l. 24. §. 11. ff. de fideic. libert.* 22 Cur? clausula codicillaris testamentum sustinet. vid. Papon. 20. *Arrest. 1. Arrest.* 23 Hæc est clausula codicillaris. *l. ult. §. 1. §. de codicillis:* adde *l. 29. ff. ad SC. Trebell.* 24 Imo constat valere. *l. 38. §. de fideic. libert.* 25 Solennitas adeundi sublata. *l. ult. §. qui automitti.* 26 *l. 10. §. h. t. l. 21. §. h. t.* 27 Colludo hereuis non præjudicat libertati. *l. 5. §. 1. l. 14. §. de appellat.* 28 *§. 1.*

29 *l. 7. §. §. de statuliber.* 30 Imo alienati potest. *l. 30. §. de statuliber.* dixi ad Ulp. *2. §. 3.* 31 Vid. quæ dixi ad *l. 11. in principe. §. de leg. 3.* & ad *l. 21. §. 4. §. de teſtam.* adde *Nov. Theod. de teſtamenſ.* 32 Ratio dubitandi esse potuit, quod olim Græce legari non poterat. Ulpian. *25. §. 9.* 33 De qua *l. 6. §. & Inſtit. de eo cui libertat. cauſ.* 34 *d. l. 6. §. §. & Inſtit. de eo cui libert. cauſ.* 35 *d. l. 6. §. §. & Inſtit. de eo cui libert. cauſ.* 36 *l. 4. §. §. ff. de fideicommiſſ. libert. Inſtit. de eo cui libertat. cauſ.* 37 Annalis rescissio. 38 Pacisci possimus cum creditore, ut minus debito solvamus. 39 Potest tamen dilatio debiti solvendi a Principe postulari. *l. 4. §. de precib. Imp.* 40 Libertas invito datur. *ad hoc:* fic libertatio invito contingit. *l. 53. l. 91. ff. de ſolut.* fic servus *in Querolo, ſive Aululari Plauti, Nobis* (inquit) *mortibus nuptiæ, natales, dedicationes, ancillarum ferie, propter hoc quidem, nec manumittit volunt.* At invito beneficium non datur. *l. 69. ff. de reg. juris.* Invito etiam filio libertas non datur. *Nov. 89. cap. 11. l. 5. in fin. §. de emancipat.* Paulus 2. *ſent. 25. §. ultim.* Cur? in jure sin est commodum, quod eripertur filio, si emancipatoretur invitus, vide Cujac. ad *l. 62. ff. de verborum obligat.* 41 Cur ita? ne videantur libertas tantæ civitatis sperni: quam alii magno redimunt, & impetrant ægre. Nec inelegantes Leo ait, *Novell. 102. in fin.* duplex beneficium accipere eum, qui cogitur beneficium accipere. 42 Id est, ut latisfiat creditoribus. 43 Plures uno momento libertatem possunt petere. 44 Utique. 45 Omnibus qui libertatem offert, ei præsertur qui certis dantaxat. 46 *In princ. §. & l. 6. §. h. t.* 47 *l. 50. in fin. §. h. t.*

48 De lege Fusia Caninia dixi 1. *Inſtitut. 7.* adde Paulum 4. *ſententiarum* 14. Ulpian. 1. *§. 24.* Gajum 1. *inſt. 2.* adde *legem penultim. C. Theodoſianæ de ſtatuto.* ubi loquitur de numero manumittendorum. Plautus in *Querulo*, ait, *Ad legem Furiam Canninam, Fusiam, Fusiam, & Vopiscum* in Tacito, ibi, *Servos manumiſit, intra centum lumen ne Caninium transiſſe videretur.* adde *l. 37. §. de conditionib. & demonſtrationibus.* quæ inscripta est, Ad legem Fusiam Caninium: & *l. 22. §. 1. §. de fideicomm. libert.* ubi teitator fer vat modum legis Caninæ.

commis-